

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
Sustainable community forest management strategies
in Nong Han district Udon Thani Province

ธีรวัฒน์ หินแก้ว

Theerawat Hinkaew

พีระยุทธ ศิลพรหม

Peerayut Silaphrom

วิทยาลัยพินทุบัณฑิต

Pitchayabundit College

พระครูประยุตสารธรรม

Phrakhruprayutsaratham

ณฐอร เจือจันทร์

Nathaorn Chuechan

พระมหาวิรุธ วิโรจโน

Phramaha Wiruth Wirojano

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Bhuddist University, Isan campus

Email: wiruth2009@hotmail.com

Received: 10 March 2024; Revised: 17 March 2024; Accepted: 20 March 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ประชากรคือคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านหนองตาไถ่ จำนวน 40 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 36 คน สุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละและวิเคราะห์ SWOT

ผลการวิจัยพบว่า:

1. สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จุดแข็งคือมีความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นต้น จุดอ่อนคือคนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น โอกาสคือได้รับความสนใจและสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย เป็นต้น อุปสรรคคือขาดการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนเพื่อกำหนดเป็นแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนคิดเป็นร้อยละ 100 สัดส่วนที่เห็นด้วยมากที่สุดแนวทางที่ 1 การส่งเสริมให้ชุมชนสำนึกการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 2 ส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายให้แก่สมาชิกทุกคน แนวทางที่ 3 สนับสนุนให้แต่ละชุมชนมีการฟื้นฟูจัดการอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง แนวทางที่ 4 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งอาหาร ที่พักพิงใช้สอยของคนในชุมชน

3. กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 1) ส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีสำนึกร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 2) พัฒนาศักยภาพองค์ความรู้ของคณะกรรมการป่าชุมชนและประชาชนใน

พื้นที่ในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 3) พัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 4) พัฒนาระบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 5) ขยายภาคีเครือข่ายให้มากขึ้น เป็นต้น

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การจัดการ, ป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชน, ยั่งยืน

Abstract

The objectives of this research are: 1) To study the environmental conditions of sustainable community forest management in Nong Han District area, Udon Thani Province. 2) To study guidelines for sustainable community forest management in Nong Han District area, Udon Thani Province. 3) To create a sustainable community forest management strategy in Nong Han District, Udon Thani Province.

The population of the committees of Ban Nong Ta Klai Community Forest is 40 people. The sample group is 36 people, obtained from opening ready-made tables of Crazy and Morgan for purposive sampling. This research uses percentage statistics and SWOT techniques for data analysis and is explained according to the research concept.

The results of the research found that:

1. Analyze the community forest management environment by analyzing the environment, internal factors, and external factors. The strength is that there is a community and traditional culture, etc. The weakness is that people in the community need to gain knowledge and understanding of community forest management, etc. The opportunity is to receive attention and support from network partners, etc. The obstacle is the need for more support for participation in management. Community forest, etc.

2. Guidelines for sustainable community forest management Opinions on community forest management guidelines. The proportion that most agree with the four approaches to sustainable community forest management, accounting for 100.00 percent, is 100.00 %, namely Guideline 1: To promote community awareness of participation in community forest management. Guideline 2: To Promote the creation of networks for all members. Guideline 3: To support and reward communities with continuous and robust recovery and management. Guideline 4: To promote community forest management as a source of food, shelter, and use for people in the community. Maximum benefits from using community forests.

3. Strategies for sustainable community forest management: 1) Promote knowledge, understanding, and common sense in sustainable community forest management, etc. 2) Develop the knowledge potential of the community forest committee and people in the area in management. Sustainable community forests, etc. 3) Develop a sustainable community forest management system, etc. 4) Develop a communication system suitable for sustainable community forest management, etc. 5) Expand network partners, etc.

Keywords: Strategies, management, community forest, community forest management, sustainable

บทนำ

พระราชบัญญัติป่าชุมชนเป็นพระราชบัญญัติที่กำหนดแนวทางการดูแล และจัดการรักษาป่าร่วมกันของหลายๆ ฝ่าย อนึ่ง ป่าที่คนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันหวงแหน มีกระบวนการ และกิจกรรมการคุ้มครอง ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน คือค่านิยมของป่าชุมชน อีกทั้งป่าชุมชนยังเป็นป่าที่สามารถใช้ไม้ และสร้างผลผลิตอื่นๆ เพื่อการยังชีพ รวมทั้งเป็นรายได้เสริม ตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางสังคม ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนประกอบอีกด้วย ทั้งการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาวะแวดล้อมโดยให้ราษฎรรวมตัวกันเพื่อจัดการดูแลรักษา และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ โดยการนำเอาวิถีชีวิต และจารีตประเพณีของชาวบ้านมาปรับเปลี่ยนเป็นตัวบทกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม ส่วนกฎหมายป่าชุมชนส่งเสริมให้เกิดการยอมรับและเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ก่อน โดยที่รัฐยอมรับว่าองค์กรชุมชนทำหน้าที่ดูแลจัดการทรัพยากรอยู่แล้ว การฟื้นฟูป่าและทรัพยากรธรรมชาติหลักสำคัญคือ การที่รัฐจะต้องยอมรับสิทธิชุมชนและกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรอันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการช่วยรักษาระบบนิเวศวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง การยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่ชุมชนท้องถิ่นปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ นับเป็นการสร้างการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้ก่อประโยชน์ให้กับชุมชนอย่างยาวนานและยั่งยืนดังกล่าว (กรมป่าไม้, 2561)

จังหวัดอุดรธานี มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 11,730.302 ตารางกิโลเมตร มีป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญโดยแบ่งเป็นป่าชุมชนทั้งหมด 76,545 ไร่ 1 งาน 16 ตารางวา 16 ตารางวา มีหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการป่าชุมชนจำนวน 506 หมู่บ้าน จัดตั้งเป็นป่าชุมชนจำนวน 441 โครงการ โดยในตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีจำนวนหมู่บ้าน 20 หมู่บ้าน เข้าร่วมโครงการป่าชุมชน 9 หมู่บ้าน และจัดตั้งเป็นป่าชุมชน 7 โครงการ มีพื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมด 407 ไร่ 1 งาน 81 ตารางวา ภาครัฐจัดสรรงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. 2562 ให้ทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน ซึ่งพื้นที่ป่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่ในเขตตำบลหนองเม็ก ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านหนองตาไถ่ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 16 มีเนื้อที่รวมกันจำนวน 244 ไร่ 2 งาน 2 ตารางวา (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้, 2561) ที่ผ่านมามีประชาชนทั้ง 2 หมู่บ้านได้ประโยชน์จากป่าชุมชนดังกล่าวอย่างมาก เช่น เรื่องของแหล่งอาหารจากพืชบางชนิด เช่น เห็ดตามฤดูกาล และการนำเอาไม้มาทำที่อยู่อาศัยและทำเชื้อเพลิงบ้าง ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนนั้นเป็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นส่วนมาก และหลายครั้งเกิดความขัดแย้งและแตกแยกทางความคิดเรื่องการบริหารจัดการป่าชุมชนและที่สำคัญที่สุด คือ ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าน้อยลง เพราะฉะนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดประเด็นการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญ และการวางแผนกลยุทธ์ในการจัดการป่าชุมชนจึงมีความสำคัญมากขึ้น

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนโดยศึกษาสภาวะแวดล้อมของป่าชุมชนและการทำกลยุทธ์ในการจัดการป่าชุมชนพื้นที่บ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นข้อมูลอย่างละเอียดรอบด้านอันสำคัญอันจะส่งผลให้นำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน คณะกรรมการป่าชุมชน ภาคีเครือข่ายทุกส่วนและสามารถนำข้อมูลไปใช้วางแผนสำหรับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะได้มีแนวทางในการจัดทำแผนเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

3. เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการประชุมชนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ คณะกรรมการประชุมชน บ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 40 คน ได้แก่ หมู่ที่ 4 จำนวน 20 คน และหมู่ที่ 16 จำนวน 20 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการประชุมชน หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 16 บ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 36 คน จากประชากรคือคณะกรรมการประชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 40 คน

2. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีขอบเขตดังนี้

2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา สำหรับเนื้อหาในกระบวนการทบทวนวรรณกรรมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้พิจารณาความครอบคลุมเรื่องกลยุทธ์การจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืน ทำการศึกษาสภาพการจัดการประชุมชน รวมทั้งการจัดการประชุมชน อันประกอบด้วยองค์ประกอบของนโยบายหรือข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประชุมชน, การจัดการด้านสังคม, การจัดการสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนจนได้มาซึ่งกลยุทธ์การจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืน (วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ, 2560)

2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาคั้งที่เป็นพื้นที่ประชุมชนบ้านหนองตาไถ่ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

2.3 ขอบเขตด้านเวลา ทำการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2564 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2565

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาวะแวดล้อมในการจัดการประชุมชนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 36 ท่าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการประชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องในส่วนของนโยบาย ข้อกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประชุมชน และอีกส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นคณะกรรมการประชุมชน แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนที่มีการจัดการความสัมพันธ์ด้านสังคม

ตอนที่ 2 สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนที่มีการจัดการความสัมพันธ์ด้านสังคม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ/แนวทางการจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 4 สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนด้านการกำกับ ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงาน

ตอนที่ 5 สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการด้านเศรษฐกิจ

ตอนที่ 6 สภาพแวดล้อมการจัดการประชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความ

หลากหลายทางชีวภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการจัดเวทีวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการ Focus group discussion จัดเวทีสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดเครื่องมือเป็นประเด็นคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อยไว้เป็นกรอบในการถามพร้อม

กระตุ้น และเปิดโอกาสให้บรรยากาศในเวทีเกิดการแลกเปลี่ยนกันโดยการใช้เครื่องมือ SWOT สำหรับการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโดยการคิดวิเคราะห์ร่วมกันในรูปแบบสนทนากลุ่มร่วมกันของบุคคลหลากหลายแนวคิด เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการจัดเวทีเชิงปฏิบัติการในขั้นตอนต่อไป (วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ, 2560)

ขั้นตอนที่ 3 ใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับจัดทำกลยุทธ์ เพื่อหาแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ในการประชุมนั้นจะมีรอบคำถามเกี่ยวกับการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาส มากำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในการจัดการป่าชุมชน และผู้วิจัยใช้คำสถิติร้อยละมาช่วยในการอธิบายทางสถิติ นับเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามช่วยให้เห็นถึงแนวทางของกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนโดยเครื่องมือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยจะได้ให้กับผู้ที่เข้าร่วมเวทีได้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามประกอบด้วยประเด็นคำถาม 3 ตอนดังต่อไปนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน (วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ, 2560)

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือ

1) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ประเด็นคำถามในที่ประชุมเชิงปฏิบัติการ และเครื่องมือ SWOT เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งกระบวนการและเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

1.1) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในการจัดเก็บโดยการกำหนดกรอบคำถามไว้มาเป็นกระบวนการและเครื่องมือสำหรับการหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งจะสัมภาษณ์ด้วยตนเอง แบบสอบถามจะประกอบด้วยคำถามการจัดการป่าชุมชนที่พิจารณาตามองค์ประกอบ 6 ประกอบได้แก่ การจัดการด้านสังคม การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการด้านเศรษฐกิจ และการตรวจสอบ กระบวนการติดตามนโยบายหรือข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2) ผู้วิจัยเป็นผู้นำกระบวนการในการซักถามชวนพูด ชวนคุยแลกเปลี่ยน ในเวทีประกอบกับการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีการกำหนดประเด็นแบบสอบถามไว้ให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบ และยังใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม มาเป็นกระบวนการ และเครื่องมือสำหรับการหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีอย่างยั่งยืนกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้เพื่อชวนแลกเปลี่ยน และจัดทำกลยุทธ์ โดยใช้เครื่องมือ SWOT ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก

2) การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลในการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมจากการนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ บทความวิจัยจากวารสารไทยและวารสารนานาชาติ จากแหล่งระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต โดยได้จากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกันนโยบาย แนวทางพัฒนาการด้านป่าชุมชนร่วมกัน ข้อกำหนดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมาในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

5. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา ถ้าเห็นว่ายังไม่สมบูรณ์ก็จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะได้ครบทุกประเด็นการศึกษาวิจัย โดยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือนำข้อมูลที่เป็นคำตอบจากคำถามประเด็นเดียวกัน ถามจากต่างบุคคล ต่างสถานที่ ต่างเวลา ไปตรวจสอบข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบ ทำการตรวจสอบข้อมูลทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลว่าเก็บข้อมูลในประเด็นใด? ตอบวัตถุประสงค์ข้อใด? ใช้อธิบายประเด็นอะไร? แล้วนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบแล้วนั้นมาเปรียบเทียบหาเหตุผลทุกครั้ง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการดังนี้

5.1 เพื่อศึกษาสถานะแวดล้อมการจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

5.2 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

5.3 เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

6. การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ นำมาตรวจสอบข้อมูลแล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเชิงวิเคราะห์โดยใช้การอธิบายตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้และได้มีการเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูลจนสามารถนำมาเสนอข้อมูลที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ คือ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานะแวดล้อมการจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 2) เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการประชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการประชุมชน บ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 36 คน โดยจำแนกข้อมูลทั่วไป ดังนี้ เพศชาย จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 เพศหญิง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 38.89 ด้านการศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 19.45 สำหรับประสบการณ์ในการเป็นคณะกรรมการประชุมชน เป็นคณะกรรมการประชุมชนระยะเวลา 3-6 ปี จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ ร้อยละ 19.44 เป็นคณะกรรมการประชุมชนระยะเวลา 7-9 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 30.56 เป็นคณะกรรมการประชุมชนระยะเวลา 10-15 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 36.11 เป็นคณะกรรมการประชุมชนระยะเวลา มากกว่า 15 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.89 ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของคณะกรรมการประชุมชน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	22	61.11
หญิง	14	38.89
การศึกษา		
ประถมศึกษา	8	22.22
มัธยมศึกษา	21	58.33

ปริญญาดรี ขึ้นไป	7	19.45
ประสบการณ์ในการเป็น		
คณะกรรมการป่าชุมชน	7	19.44
จำนวน 3-6 ปี	11	30.56
จำนวน 7-9 ปี	13	36.11
จำนวน 10-15 ปี	5	13.89
จำนวน มากกว่า 15 ปี		
รวม	36	100

2. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนตามองค์ประกอบการจัดความสัมพันธ์ด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมรวมถึงกระบวนการตรวจสอบติดตามประเมินผล ชุมชนบ้านหนองตาไถ่มีการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไม่ว่าจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนการกำหนดหรือตั้งกฎกติการ่วมกันเพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและมีการติดตามตรวจสอบกฎกติกา มีการวางแผนร่วมกัน มีการร่วมดำเนินงานตามแผนที่ได้วางไว้ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นหัวใจหลักในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากป่าที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วมดูแลจัดการป่าให้เกิดความเจริญงอกงามและยั่งยืน มีกระบวนการสรุปบทเรียนเพื่อให้คณะกรรมการป่าชุมชนและคนที่อยู่ในชุมชนเกิดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบบูรณาการในด้านสิทธิชุมชน และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเท่านั้น การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหนองตาไถ่นั้น ชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บเห็ด หาของป่า หน่อไม้ เป็นต้น

สำหรับป่าชุมชนบ้านหนองตาไถ่นั้นถือเป็นทรัพยากรป่าไม้มีค่ามหันตมีคุณค่าอันต่อมวลมนุษยชาติทั้งในประเทศไทยและนานาชาติ ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าป่าไม้ให้ชีวิต ให้จิตวิญญาณ ปรากฏจากป่าไม้ ก็ปรากฏจากชีวิตของคนของสัตว์นานาพันธุ์เช่นกัน ดังนั้นแล้วป่าไม้จึงมีความสำคัญต่อชีวิตหลากหลายชีวิต มีความสำคัญต่อระบบนิเวศน์ทั้งระบบ ป่าไม้จึงต้องอยู่คู่กับสรรพชีวิตตราบนานเท่านาน และป่าไม้นับว่ามีคุณค่าอันเกื้อหนุนต่อสิ่งมีชีวิตทั้งปวงล้วนสืบเนื่องมาจากป่าไม้ทั้งสิ้น และป่าไม้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ พึ่งพาอาศัยเพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และมีความสำคัญต่อมวลมนุษย์ และเหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่ ตลอดจนพืชพรรณนานาชนิดที่เรียงรายอยู่ตามธรรมชาติท่ามกลางผืนป่าอันกว้างใหญ่ และมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม เช่น สัตว์ น้ำ ดิน อากาศ ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมากมาย ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำ เพราะเมื่อเผาหรือถางป่า พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคมเช่นการขาดแคลนน้ำในการชลประทานทำให้ทำนาไม่ได้ผลขาดน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้า พื้นดินจะโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนั้น ในช่วยฤดูฝนคืบคลาดเข้ามา ฝนตกมีน้ำมากขึ้น ก็ไหลบ่าท่วมไปทั่วอาณาบริเวณ เมื่อขาดน้ำไม่ค่อยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่ม ในฤดูน้ำหลากทันที ซึ่งเป็นเรื่องที่มีสาเหตุจากการไม่เอาใจใส่ดูแลอนุรักษ์ธรรมชาติด้วยน้ำมือมนุษย์นั่นเอง

2.1 การวิเคราะห์ SWOT การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

1) คนในชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างไรบ้าง?

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้าร่วมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่วนใหญ่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 100 กับ 3 ประเด็นคือ การให้ความสำคัญของคนที่เป็นผู้นำมองว่าเป็นผู้นำในการสร้างคุณงามความดี เป็นผู้นำสร้างสรรค์จริยโลกให้เกิดคุณธรรมสำนึกในการรักษาป่าร่วมกัน ลักษณะผู้นำที่สื่อถึงความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 95.33 เห็นด้วยกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน จะต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน การกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย จะต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนด้วย จึงจะสามารถนำคนในชุมชนไปสู่การแสวงจุดร่วมกันได้อย่างเป็นเอกภาพตามลำดับไป

2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในการจัดการป่าชุมชน

จุดแข็ง ผู้อยู่ร่วมกันในชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกัน และช่วยกันดูแลทั้งระบบ จึงทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งเอื้อประโยชน์สำหรับการดำเนินวิถีชีวิต กิจกรรม ที่ยึดถือความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิมขึ้นมา จนสามารถสร้างมโนธรรมสำนึกร่วมกันในการดูแลรักษาสมบัติชาติ และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างสมดุล

จุดอ่อน สำหรับคนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของคนท้องถิ่นน้อยยังไม่มีแผนแม่บทของชุมชนที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่า ขาดเรื่องของการประสานงานขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ส่งผลให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อดำเนินการไม่เพียงพอ

โอกาส สำหรับหน่วยงานหรือภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจและสนับสนุนบูรณาการ การทำงานรวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ รวมถึงนโยบายของหน่วยงานที่เกิดโอกาสสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้ได้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน

อุปสรรค การไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง กรอบนโยบายก็ไม่สนับสนุนการกระจายอำนาจรวมถึงการเข้าถึงการจัดการและการใช้ประโยชน์จากกฎระเบียบของคนนอกชุมชนที่มักจะกระทำผิดกฎหมายในการจัดการป่าชุมชน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ

3) แนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชน สัดส่วนที่เห็นด้วยกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนมากที่สุด 4 แนวทาง คิดเป็นร้อยละ 100 ได้แก่ แนวทางที่ 1 ส่งเสริมให้ชุมชนสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 2 ส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายให้แก่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 3 สนับสนุนและตอบแทนชุมชนที่มีการฟื้นฟูจัดการอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง แนวทางที่ 4 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งอาหาร พักพิง ใช้สอยของคนในชุมชนให้ได้รับประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนอย่างสูงสุด

4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้ คือ 1) การเสนอให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ทุกระดับ 2) ควรกำหนดนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นองค์รวมของระบบนิเวศทั้งระบบไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่า 3) ควรเพิ่มพื้นที่ในการอนุรักษ์รักษา พื้นที่พื้นที่ป่าชุมชนและจัดแบ่งให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าแต่ละประเภท 4) ควรมีการกระจายงบประมาณและกระจายอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่น ให้สิทธิและอำนาจในการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยมีกฎหมายรองรับ และ 5) สร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่หลากหลายและเหมาะสมเพื่อให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร

2.2 เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ดังนี้

2.2.1 กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมแนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ สำนึกร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางปฏิบัติที่ 1 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางปฏิบัติที่ 2 สร้างความเห็นคุณค่า ทำให้ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญของป่าชุมชนและมีความสำนึกรักษาและปกป้องป่าจากไฟป่า

2.2.2 กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการป่าชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางปฏิบัติที่ 1 พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการป่าชุมชน ให้มีองค์ความรู้รอบด้านเกี่ยวกับป่าชุมชนให้พัฒนาให้มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน แนวทางปฏิบัติที่ 2 สร้างคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ในการรักษาป่าชุมชนให้มีความยั่งยืน

2.2.3 กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวปฏิบัติที่ 1 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรม แนวทางปฏิบัติที่ 2 ส่งเสริมสนับสนุนให้ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์

2.2.4 กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาระบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวปฏิบัติที่ 1 สนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางปฏิบัติที่ 2 พัฒนาปรับปรุงการสื่อสารให้ประชาชนในพื้นที่ได้ใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย

2.2.5 กลยุทธ์ที่ 5 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ แนวทางปฏิบัติที่ 1 ขยายเครือข่าย กล่าวคือสร้างเครือข่ายให้มากยิ่งขึ้น แนวทางปฏิบัติที่ 2 สร้างแรงกระตุ้นให้ชุมชนมีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการป่าชุมชน บ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 36 คน โดยจำแนกข้อมูลทั่วไป ดังนี้ เพศชาย จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 61.11 เพศหญิง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 38.89 ด้านการศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 22.22 ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 58.33 ระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 19.45 สำหรับประสบการณ์ในการเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนระยะเวลา 3-6 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ ร้อยละ 19.44 เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนระยะเวลา 7-9 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 30.56 เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนระยะเวลา 10-15 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 36.11 เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนระยะเวลา มากกว่า 15 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 13.89

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

1.1 สภาวะแวดล้อมการจัดการป่าชุมชนพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ป่าชุมชนพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พื้นที่ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันทรงคุณค่า ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์เอื้อต่อการดำรงชีวิตและเอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับจังหวัด โดยป่าชุมชนนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยผักหวาน มดแดง หน่อไม้และสมุนไพร เป็นต้น การใช้ประโยชน์ป่าชุมชนเหล่านี้ยังไม่สามารถที่จะสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวนแทนทรัพยากรของคนในอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีได้ ยังมีการบุกรุกเชิงพื้นที่ป่าเพื่อสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ พืช อีกทั้งยังมีคดีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรสถิติการบุกรุกพื้นที่ และมคดียการกระทำผิดเพิ่มมากขึ้นทุกปีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง กล

ยุทธศาสตร์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการป่าชุมชนจังหวัดพะเยาทุกภาคส่วน ทุกระดับ คือ พระราชบัญญัติป่าชุมชน นโยบายป่าไม้แห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้เกิดสิทธิในการดูแลรักษาการจัดการป่าชุมชนภายใต้ต้องค้ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการตรวจสอบติดตามชุมชนดำเนินการรักษาป่าภายใต้ความเชื่อภูมิปัญญาดั้งเดิม และร่วมกันใช้ประโยชน์ภายใต้การกำกับดูแลของแต่ละชุมชน สภาพแวดล้อมด้านภายในการจัดการป่าชุมชนจังหวัดพะเยา มีผลวิจัยดังนี้ 1) จุดแข็งตรงที่ชุมชนมีสำนึกร่วมผู้นำองค์กรเพราะมีความเชื่อดั้งเดิม พร้อมระดมทุนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งพัฒนาต่อยอดไปสู่การจัดการธุรกรรมทางการเงินอย่างระมัดระวังอันจะนำไปสู่การออมทรัพย์ได้อย่างยั่งยืน การสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการป่าชุมชนแบบบูรณาการในรูปแบบของเครือข่าย 2) จุดอ่อน คนในชุมชนขาดการสนับสนุนความรู้ ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม จนนำไปสู่การขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการป่าชุมชน ทำให้โครงสร้างของคณะกรรมการไม่มีความชัดเจน คลุมเครือ จนงบประมาณไม่เพียงพอ ขาดแผนแม่บทจนไม่อาจกำหนดแผนการจัดการป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืนตามมา นอกจากนี้ยังไม่มีระบบการตรวจสอบ ประเมินผล ติดตามอย่างเป็นระบบและกลไกที่ดี สภาพแวดล้อมด้านภายนอก 3) โอกาส ชุมชนมีโอกาสดำเนินการจัดสรรงบประมาณความรู้ ทักษะ เทคโนโลยีจากหน่วยงานภาคี ตลอดจนสังคมให้ความสนใจการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น และตระหนักในการร่วมแรงร่วมใจดูแลรักษาป่าชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป 4) อุปสรรค คนนอกชุมชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบของคนภายในชุมชน นอกจากนี้หน่วยงานท้องถิ่นไม่เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้รับทราบการจัดการป่าชุมชนจึงทำให้ขาดเครือข่ายหลักในการสนับสนุนการดำเนินงานไปอย่างน่าเสียดาย (วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ, 2560)

2. เพื่อจัดทำกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผลการจัดทำกลยุทธ์ป่าชุมชนได้ 5 กลยุทธ์ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการป่าชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางปฏิบัติที่ 2 พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการป่าชุมชน ให้มีองค์ความรู้รอบด้านเกี่ยวกับป่าชุมชนให้พัฒนาให้มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมแนวคิด ความรู้ ความเข้าใจ สำนึกร่วมกันของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางปฏิบัติที่ 1 สร้างความเห็นคุณค่า ทำให้ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญของป่าชุมชนและมีความสำนึกรักป่าและปกป้องป่าจากไฟป่า แนวทางปฏิบัติที่ 2 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาระบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวปฏิบัติที่ 1 พัฒนาปรับปรุงการสื่อสารให้ประชาชนในพื้นที่ได้ใช้อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย แนวทางปฏิบัติที่ 2 สนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน และกลยุทธ์ที่ 5 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ แนวทางปฏิบัติที่ 1 ขยายเครือข่าย กล่าวคือสร้างเครือข่ายให้มากยิ่งขึ้น แนวทางปฏิบัติที่ 2 สร้างแรงกระตุ้นให้ชุมชนมีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาระบบบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน แนวปฏิบัติที่ 1 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรม แนวทางปฏิบัติที่ 2 ส่งเสริมสนับสนุนให้ป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ ได้ทำการศึกษางานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยามีทั้งหมด 6 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การสนับสนุนงบประมาณกองทุนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 2 การสนับสนุนและพัฒนาระบบการสื่อสารเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ กลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน และกลยุทธ์ที่ 6 การส่งเสริมแนวคิดความรู้ ความเข้าใจ สำนึกร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน (วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ,

2560) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุรัชย์ ชูคง และคณะ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหนองตาใกล้ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.47$) คณะกรรมการป่าชุมชนให้ความสำคัญกับการจัดการป่าชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม ก่อนการดำเนินการพัฒนา การมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.72$) หลังการดำเนินการพัฒนา ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.41$) ส่วนการดำเนินงานด้านการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนโดยใช้กระบวนการ A-I-C ทั้ง 4 ด้าน คือ 1)การมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนและตัดสินใจ 2)การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ 4)การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การประเมินผลรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสร้างจิตสำนึกและความสามัคคีในการอนุรักษ์ป่าชุมชนสร้างบทบาทหน้าที่ และเป็นแรงขับเคลื่อนของการอนุรักษ์ป่าชุมชนและไม่ทำลายป่า รวมถึงบูรณาการองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนและสามารถมีภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลของการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม คือ ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลักจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม (สุรัชย์ ชูคง และคณะ, 2565)

สรุป

สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้ 1) สภาพแวดล้อมการจัดการป่าชุมชน โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (SWOT) จุดแข็งคือมีความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นต้น จุดอ่อนคือคนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น โอกาสคือได้รับความสนใจและสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย เป็นต้น อุปสรรคคือขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เป็นต้น 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการป่าชุมชนเพื่อกำหนดเป็นแนวทางการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 100 สัดส่วนที่เห็นด้วยมากที่สุดแนวทางที่ 1 ส่งเสริมให้ชุมชนสำนึกการมีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชน แนวทางที่ 2 ส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายแก่สมาชิก แนวทางที่ 3 สนับสนุนให้แต่ละชุมชนมีการฟื้นฟูจัดการอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง แนวทางที่ 4 ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนให้เป็นแหล่งอาหาร ที่พักพิงใช้สอยของคนในชุมชน 3) กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 1) ส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีสำนึกร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 2) พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการป่าชุมชนและประชาชนในพื้นที่ให้มียุทธศาสตร์ความรู้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 3) พัฒนาระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 4) พัฒนาระบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น 5) ขยายภาคีเครือข่ายให้มากขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

ป่าชุมชนบ้านหนองตาใกล้ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี สภาพแวดล้อมมีจุดแข็ง คือเป็นป่าสำหรับการดำเนินวิถีชีวิต กิจกรรม ที่ยึดถือความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมความดั้งเดิมทำให้เกิดสำนึกร่วมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์สมดุล เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกันดูแลทั้งระบบ รวมถึงชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและเร็วมากยิ่งขึ้น ควรนำจุดแข็งส่วนนี้สร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่และสร้างประโยชน์ให้กับเครือข่ายเพื่อเป็นการพัฒนาป่าชุมชนให้มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนสืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยกลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ในการทำ SWOT พบว่า อุปสรรค คือการไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง กรอบนโยบายก็ไม่สนับสนุนการกระจายอำนาจรวมถึงการเข้าถึงการจัดการและการใช้ประโยชน์จากกฎระเบียบของคนนอกชุมชนที่มักจะกระทำผิดกฎหมายในการจัดการป่าชุมชน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่

มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยๆ ข้อเสนอแนะที่เกิดจากผลการวิจัย ควรทำวิจัยครั้งต่อไปในเรื่อง ดังนี้ 1) นโยบายในการปกป้องป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนของป่าชุมชนและความยั่งยืนของประชาชน 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาผืนป่าชุมชนตามเทคนิค A-I-C เพื่อความยั่งยืนของป่าชุมชน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- วิลาวัลย์ ใจเอื้อ และคณะ. (2560). กลยุทธ์การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนพื้นที่จังหวัดพะเยา. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. 10(1), 117-134.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมป่าไม้. (2561). ป่าชุมชนบ้านหนองตาไถ่. เรียกใช้เมื่อ 14 ตุลาคม 2565 จาก http://forestinfo.forest.go.th/fCom_detail.aspx?id=13014
- สุรัชย์ ชูคง และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหนองตาไถ่ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 17(61), 67-77.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. (1977). Rural Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation. In Rural Development Monograph No. 2. The Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Kraemer, H.C. and Thiemann, S. (1987). How Many Subjects? Statistical Power Analysis in Research. Sage Publications, Newbury Park.